

Jo'rayev D.N, Tursunov.Q.N

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz sh, Farovon massivi

43B-uy, e-mail: esadir_74@rambler.ru

Annotatsiya. Leyshmaniyalar (*Leishmania*)—kinetoplastidlar turkumiga mansub xivchinlilar urug'i. Uzunligi 2—4 mkm. Ayrim sut emizuvchilar (odam, itlar), sudralib yuruvchilar hujayralarining ichki parazit. Teri va ichki organlar hujayralarini jarohatlab "yomon yara" (teri leyshmaniozi) va "kalaazar" (visseral leyshmanioz) deb ataladigan kasalliklarni paydo qiladi. Qon so'ruvchi iskaptoparlar orqali tarqaladi. Odam xujayrasida parazitlik kiladigan davrida (leyshmanial davri) xivchini bo'lmaydi, iskaptopar organizmida xivchini qaytadan tiklanadi (leptomonad davri). Odamda 3 turi: teri leyshmaniozini paydo qiladigan tropik L. (*L.tropika*), teri shilimshig'ini paydo kiladigan braziliya leyshmaniyasi (*L.brasilien sis*), visseral (ichki) leyshmaniozni paydo kiladigan Donovan Leyshmaniyalar (*L.donovani*) parazitlik qiladi. Tabiatda L. tarqalishining asosiy manbai yumronqoziqlar hisoblanadi. O'zbekistonning ayrim jan. hududlarida tropik L. "yomon yara" paydo qiladi.

Kalit so'zlar: leshmaniya, parazit, bakteriya, sudralib yuruvchi, sut emizuvchi, qonso'ruvchi, iskaptopar, ichki, visseral, shilimshig'

THE IMPACT OF LEISHMANIA ON HUMANS

Jo'rayev D.N., Tursunov.Q.N

Termez University of Economics and Service, Termez city, Faravan massif

43B-house, e-mail: esadir_74@rambler.ru

Abstract. *Leishmania* (*Leishmania*) is a genus of protozoa belonging to the kinetoplastid family. Length 2-4 μm . Internal parasite of the cells of some mammals (humans, dogs), reptiles. It damages the cells of the skin and internal organs, causing diseases called "bad sores" (cutaneous leishmaniasis) and "kalaazar" (visceral leishmaniasis). It is spread by blood-sucking iscaptoparas. During the period of parasitism in the human cell (leishmanial period), the protozoa are absent, and in the iscaptoparasit organism the protozoa are restored (leptomonad period). In humans, 3 types are parasitic: tropical L. (*L.tropica*), which causes cutaneous leishmaniasis, Brazilian leishmaniasis (*L.brasilien sis*), which causes cutaneous leishmaniasis, and Donovan *Leishmania* (*L.donovani*), which causes visceral (internal) leishmaniasis. In nature, the main source of the spread of L. is considered to be tree stumps. In some southern regions of Uzbekistan, tropical L. causes "bad ulcers".

Keywords: leishmania, parasite, bacteria, reptile, mammal, bloodsucking, scaptopar, internal, visceral, mucus.

ВЛИЯНИЕ ЛЕЙШМАНИИ НА ЧЕЛОВЕКА

Термезский университет экономики и сервиса, г. Термез, массив Фараван

43Б, электронная почта: esadir_74@rambler.ru

Аннотация: Leishmania — род простейших, принадлежащий к семейству кинетопластид. Длина 2-4 мкм. Внутренний паразит клеток некоторых млекопитающих (человека, собак) и рептилий. Он повреждает клетки кожи и внутренних органов, вызывая заболевания, называемые «больные язвы» (кожный лейшманиоз) и «калаазар» (висцеральный лейшманиоз). Переносится кровососущими клещами. В период паразитирования в клетке человека (лейшманиальный период) паразит отсутствует, а в организме скаптопары происходит его реактивация (лептомонадный период). У человека паразитируют три типа лейшманиоза: тропическая лейшмания (*L. tropica*), вызывающая кожный лейшманиоз, бразильская лейшмания (*L. brasiliensis*), вызывающая слизисто-кожный лейшманиоз, и лейшмания Donovan (*L. donovani*), вызывающая висцеральный (внутренний) лейшманиоз. В природе основным источником распространения *L.* считаются дятлы. Некоторые виды Узбекистана. В тропических регионах *L.* вызывает «тяжелые язвы».

Ключевые слова: лейшмания, паразит, бактерия, рептилия, млекопитающее, кровососущий, чешуйчатый, внутренний, висцеральный, слизистый.

Kirish: leishmaniya parazitlari odamlarga qum chivinlari orqali yuqadi va organizmga kurgach, turli tizimlarga ta'sir qiladi. Bu ta'sir kasallikning shakliga qarab o'zgaradi:

Leishmaniya parazitlari odamlarga qum chivinlari orqali yuqadi va organizmga kurgach, turli tizimlarga ta'sir qiladi. Bu ta'sir kasallikning shakliga qarab o'zgaradi:

1. Teri leishmaniozi:

Teri ustida yaralar yoki bo'rtmalar paydo bo'ladi.

Yaralar infeksiyalanib, chandiq qoldiradi.

Ba'zan kosmetik deformatsiyalar va psixologik noqulayliklar keltirib chiqaradi.

2. Shilliq qavat leishmaniozi:

Burun, og'iz va tomoqning shilliq qavatlarini zararlaydi.

VOLUME-3, ISSUE-1

Nafas olish va yutish qiyinlashishi mumkin.

Og‘ir holatlarda yuz shaklining deformatsiyasi kuzatiladi.

3. Visseral leishmanioz (kala-azar):

Talvaqar va jigarni kattalashtiradi, bu qorin shishiga olib keladi.

Qizil qon tanachalarining kamayishi sababli anemiya yuzaga keladi.

Immunitetni pasaytiradi, natijada ikkilamchi infeksiyalar xavfi oshadi.

Davolanmasa, o‘limga olib kelishi mumkin.

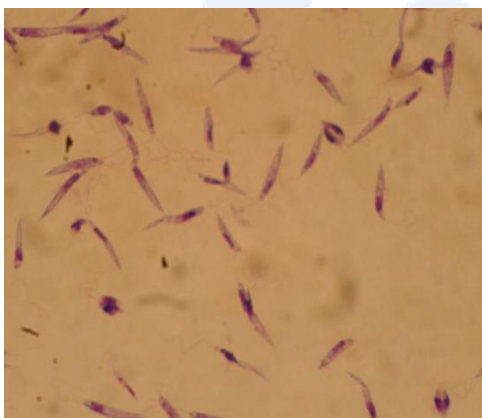
Umumiy ta’siri:

Immun tizimining zaiflashishi.

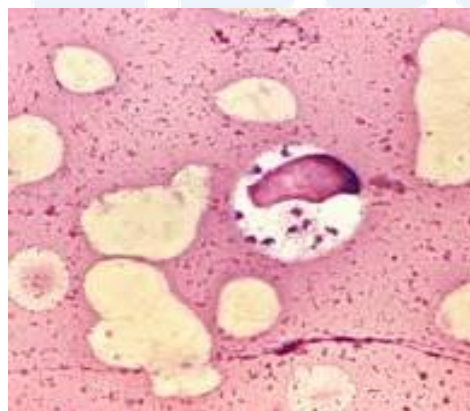
Odamning umumiy holati, energiyasi va ish faoliyatining pasayishi.

Ba’zi shakllar bemorlarning jismoniy qiyofasini o‘zgartirishi, psixologik va ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Oldini olish: Leishmanioz xavfini kamaytirish uchun: Qum chivinlaridan himoyalaniş (repellentlar, maxsus kiyimlar, chivin tarmoqlari) Hayvonlardan nazorat (masalan, zararlangan itlarni davolash yoki nazorat qilish). Sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish muhim. Kasallik vaqtida aniqlansa, dori vositalari bilan samarali davolanadi.

Leshmaniya.

Leshmania donovani

Leishmaniya haqida batafsil ma’lumot quyidagicha:

1. Kasallikning tarqalishi

VOLUME-3, ISSUE-1

Leishmanioz dunyoning tropik va subtropik hududlarida keng tarqalgan. Asosan quyidagi mintaqalarda uchraydi:

Lotin Amerikasi (Braziliya, Kolumbiya, Peru va boshqalar).

Shimoliy Afrika va Yaqin Sharq.

Janubiy Osiyo (Hindiston, Nepal, Bangladesh).

Sharqiy va G'arbiy Afrika.

Dunyo bo'yicha har yili taxminan 1-2 million yangi holat aniqlanadi. Visseral leishmanioz o'lim xavfi yuqori bo'lgan shakllardan biri bo'lib, agar davolanmasa, o'lim darajasi 95% ga yetishi mumkin.

2. Parazitning xususiyatlari

Leishmania jinsiga kiruvchi bir hujayrali parazit protozoalar qum chivinlari (Phlebotomus va Lutzomyia) orqali yuqadi. Parazit odam tanasiga kirgandan so'ng, u makrofag hujayralariga joylashadi va ko'payishni boshlaydi. Bu jarayon organizmda turli to'qima va organlarga zarar yetkazadi.

3. Kasallikning klinik shakllari

Leishmanioz uch asosiy shaklda namoyon bo'ladi:

A. Teri leishmaniozi

Belgilari: Terida chandiqlar qoldiruvchi yaralar paydo bo'ladi.

Turlari:

Quruq yarali shakl (asosiy mintaqalar: O'rta Osiyo, Yaqin Sharq).

Nam yarali shakl (Lotin Amerikasi, Afrika).

Inkubatsiya davri: 1 haftadan 1 oygacha

B. Shilliq qavat leishmaniozi

Belgilari: Burun, og'iz va tomoqning shilliq qavatlarida yaralar paydo bo'lishi, bu deformatsiyaga olib keladi.

Davolash kechiktirilsa, yutish va nafas olish qiyinlashadi.

C. Visseral leishmanioz (kala-azar)

Belgilari:

Yuqori isitma (bir necha hafta yoki oylarga cho'ziladi).

Jigar va taloqning kattalashishi.

Qonning umumiy tarkibi buzilishi (anemiya, leykopeniya).

O'z vaqtida davolanmasa, o'limga olib kelishi mumkin.

Inkubatsiya davri: Bir necha haftadan bir necha oygacha.

4. Yuqish yo'llari

Asosiy manba: Qum chivinlari.

Zaxira manba: Hayvonlar (itlar, yovvoyi kemiruvchilar).

Kasallik to'g'ridan-to'g'ri odamdan odamga yuqmaydi, faqatgina qum chivini orqali yuqadi.

5. Diagnostika

Leishmaniozning aniqlanishi uchun quyidagi usullar qo'llanadi:

Mikroskopiya: Yaradan olingan namunalarda parazitni aniqlash.

PCR (polimeraza zanjir reaksiyasi): Parazit DNK sini aniqlash uchun.

Serologik testlar: Visseral shaklda qo'llanadi (antitana aniqlash).

Biopsiya: Organ va to'qimalarni o'rganish.

6. Davolash

Leishmanioz turi va og'irlik darajasiga qarab quyidagi dori vositalari ishlatiladi:

Antimonial preparatlar: Pentostam, meglumin antimoniyat.

Amfoterisin B: Visseral leishmaniozni davolashda samarali.

Miltefosin: Og'iz orqali qabul qilinadigan yangi avlod preparat.

Antibiotiklar: Ikkilamchi infeksiyalarni davolash uchun.

Davolash odatda statsionar sharoitda olib boriladi, ayniqsa visseral shaklda.

7. Oldini olish choralari

Qum chivinlaridan himoya qilish:

Mosquito tarmoqlaridan foydalanish.

DEET asosidagi repellentlar qo'llash.

Maxsus kiyimlar (uzun yeng va kalta bo'lmagan shimlar).

Hayvonlar nazorati:

Uy hayvonlarini (masalan, itlarni) muntazam tekshirish va davolash.

Zararlangan hayvonlarni izolyatsiya qilish.

Sanitariya: Chivinlarning ko'payishini oldini olish uchun axlatni to'g'ri boshqarish.

8. E'tiborli jihatlar

Leishmanioz kasalligi ba'zan notanish hududlarga sayohat qiluvchi odamlar orasida ham uchraydi. Shuning uchun sayohatchilar xavfli mintaqalarda profilaktika choralari ko'rishlari kerak.

Immuniteti past odamlarda (masalan, OIV bilan kasallanganlar) kasallikning og'ir shakllari tez-tez uchraydi.

Agar qo'shimcha savollaringiz bo'lsa, so'rashingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. [O'zME](#). Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

2. [O'zbekiston milliy ensiklopediyasi \(2000-2005\)](#) ma'lumotlaridan foydalanilgan.

3. [Lukeš J. et al. Evolutionary and geographical history of the *Leishmania donovani* complex with a revision of current taxonomy \(АНГЛ.\) // Proceedings of the National Academy of Sciences : journal. — National Academy of Sciences,](#)

VOLUME-3, ISSUE-1

2007. — Vol. 104, no. 22. — P. 9375—9380. — [doi:10.1073/pnas.0703678104](https://doi.org/10.1073/pnas.0703678104). [Архивировано](#) 25 июля 2017 года.
- 4.↑ *Schönian G. et al.* [Leishmaniasis in the Mediterranean in the era of molecular epidemiology](#) (англ.) // Trends in Parasitology : journal. — *Cell Press*, 2008. — Vol. 24, no. 3. — P. 135—142. — [doi:10.1016/j.pt.2007.12.006](https://doi.org/10.1016/j.pt.2007.12.006). [Архивировано](#) 15 февраля 2020 года.
- 5.↑ **Лейшмания**: Большая советская энциклопедия. 2-е изд. М., 1955. Т. 24. С. 460; в орфографических словарях также **лейшманія** [1]:
- 6.↑ *Ryan KJ; Ray CG (editors).* [Sherris Medical Microbiology](#) (неопр.). — 4th ed.. — *McGraw-Hill Education*, 2004. — С. 749—754. — ISBN 0838585299.
- 7.↑ *Noyes H.A. et al.* The *Leishmania hertigi* (Kinetoplastida; Trypanosomatidae) complex and the lizard *Leishmania*: their classification and evidence for a neotropical origin of the *Leishmania-Endotrypanum* clade (англ.) // Journal of Eukaryotic Microbiology : journal. — 1997. — Vol. 44, no. 5. — P. 511—517. — [doi:10.1111/j.1550-7408.1997.tb05732.x](https://doi.org/10.1111/j.1550-7408.1997.tb05732.x).

